

УДК 334.012.63/.64:355(477)

JEL G30, M29, O16, O19, F33, F39, F41

DOI 10.32782/2786-8273/2023-2-6

Кобеля-Звір М.Я.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>

Maryana Kobelya-Zvir

Lviv University of Trade and Economics

Звір Ю.В.

здобувач,
Львівський торговельно-економічний університет

Yurii Zvir

Lviv University of Trade and Economics

ГРАНТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БАНКУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ДЛЯ МІКРО-, МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

GRANTS OF THE EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT FOR MICRO, SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES OF UKRAINE

Анотація. У статті розглянуто гранти Європейського банку реконструкції та розвитку для представників мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні. На прикладі чотирьох грантових інструментів продемонстровано, що пряма грантова підтримка від ЄБРР має різні форми. Розглянуто потужний кредитно-грантовий інструмент для представників малого та середнього бізнесу, який працював із 2018 по 2023 роки в Україні завдяки співпраці АТ «Укресімбанк» та Європейського банку реконструкції та розвитку. Зазначено, що з 2023 року для українського бізнесу відкрита програма, що підтримується ЄБРР, «Буткемп економічного відновлення», яка є безпрецедентною навчальною ініціативою для українських підприємців. Продемонстровано, в яких темах можуть надаватися консультаційні послуги в межах грантової підтримки від ЄБРР: стратегія, маркетинг, система якості, інформаційні технології, організаційний розвиток, інженерні рішення, операційна ефективність, управління фінансами, енергоефективність та охорона довкілля, екологічний менеджмент. Окреслено можливості для українського бізнесу в Проєкті «Кліматичні інноваційні ваучери», що фінансується Європейським банком реконструкції та розвитку та його Центром фінансування та трансферу технологій для зміни клімату. Розглянуто основні причини не надто активного використання грантових інструментів Європейського банку реконструкції та розвитку представниками мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні, а саме: низька культура використання ваучерних інструментів; відсутність усвідомлення українськими підприємцями, що навчальні заходи можуть стати ефективним поштовхом до переходу на новий рівень розвитку бізнесу; надто велика сума кредиту, яку необхідно позичити у «Укресімбанку» задля отримання гранту від ЄБРР; низький рівень обізнаності представників бізнесу України в можливостях отримати грант на консалтингову підтримку від ЄБРР. Зазначено, що основною причиною є відсутність належної інформаційно-роз'яснювальної роботи та просвітницьких заходів про грантові можливості ЄБРР. Підсумовано, що за умови зниження впливу зазначених перепон представники українського бізнесу мають можливість значно підвищити свою конкурентоспроможність, масштабувати бізнес, вийти на новий рівень прибутковості тощо.

Ключові слова: гранти, гранти ЄБРР, гранти для бізнесу, міжнародна технічна допомога, гранти у негрошовій формі, гранти на навчання, гранти на консалтинг.

Abstract. Introduction. The article examines the grants of the European Bank for Reconstruction and Development for representatives of micro, small and medium businesses in Ukraine. The example of four grant instruments shows that the EBRD's direct grant support mostly takes different forms. The loan-grant tool for strengthening representatives of small and medium-sized businesses, which was operational from 2018 to 2023 in Ukraine thanks to the cooperation of JSC "Ukreximbank" and the European Bank for Reconstruction and Development, was considered. It is noted that from 2023, the Economic Recovery Bootcamp program, supported by the EBRD, is open to Ukrainian businesses, which is an unprecedented educational initiative for Ukrainian entrepreneurs. It has been demonstrated in what directions consulting services can be provided within the framework of EBRD grant support: strategy, marketing, quality system, information technologies, organizational development, engineering solutions, operational efficiency, financial management, energy efficiency and environmental protection, ecological management. Opportunities for Ukrainian business in the Climate Innovation Vouchers project, funded by the European Bank for Reconstruction and Development and its Center for Financing and Technology Transfer for Climate Change, are outlined. **Conclusion.** The main reasons for the not very active use of grant tools of the European Bank for Reconstruction and Development by representatives of micro, small and medium businesses in Ukraine are considered, namely: low culture of using voucher tools; lack of awareness by Ukrainian entrepreneurs that training events can be an effective impetus for the transition to a new level of business development; too large a loan amount that must be borrowed from Ukreximbank in order to receive a grant from the EBRD; low level of awareness among business representatives of Ukraine about the possibility of obtaining a

grant for consulting support from the EBRD. **Results.** It was concluded that, provided these obstacles are reduced, Ukrainian business representatives have the opportunity to significantly increase their competitiveness, scale their business, reach a new level of profitability, etc.

Keywords: grants, EBRD grants, grants for business, international technical assistance, grants in kind, training grants, consulting grants.

Постановка проблеми. Україна є членом ЄБРР із серпня 1992 р. Це зазначено у відповідному Указі Президента України від 14.07.1992 № 379/92 [15], згідно з яким наша країна приєдналася до Угоди про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку. ЄБРР – найбільший інституційний інвестор в Україні. Банк підтримує МСП в Україні з 1997 р. За цей час фінансування отримали понад 1300 компаній. ЄБРР уже інвестував в Україні €18,3 млрд [9]. Прямая грантова підтримка від Банку здебільшого має консалтингову форму. Проте є допомога у вигляді ваучерів та навчальних ініціатив, а також кредитно-грантових інструментів. Ефект від грантів ЄБРР значний: пришвидшений організаційний розвиток, масштабування бізнес-діяльності, вихід на іноземні ринки тощо. Проте є ряд перепон, які мінімізують використання грантових можливостей представниками бізнесу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльності ЄБРР присвячені праці таких іноземних вчених, як Зверев А. [5], Сімен А. [4], Лессамбо Ф. [3] та ін. Аспекти співробітництва з ЄБРР відображено в дослідженнях вітчизняних науковців: Дунас О. [8], Ковбасюк Ю. [12], Колосова В. [13], Іванов С. [10], Швец Г. [18], Шевчук А. [19], та ін. Враховуючи інформацію у дослідженнях, доцільно зауважити, що невивченими виявилися грантові можливості від ЄБРР, такі як кредитно-грантові інструменти, підтримка у формі навчальних ініціатив та ваучерів, а також гранти на консультаційні послуги. Поза увагою науковців залишаються причини не надто активного використання грантів ЄБРР представниками МСП України.

Метою дослідження є огляд грантових інструментів від ЄБРР, їх можливостей для розвитку та посилення конкурентоспроможності бізнесу, а також аналіз причин не надто активного використання цих грантів підприємцями України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілі ЄБРР в Україні: сприяти збільшенню кількості робочих місць, підвищенню загального рівня кваліфікації співробітників, нарощенню виробничих потужностей, тощо. Ці складники безпосередньо впливають на формування ефективного і сталого бізнес-клімату, а також на розвиток технологій та українського виробництва в цілому [2; 9]. Підтримка бізнесу від ЄБРР – це інвестиції в різних формах та програмах. Розглянемо деякі.

1. Кредитно-грантова допомога

З 2018 по 2023 роки представники мікро-, малих та середніх підприємств могли скористатися кредитно-грантовою підтримкою від АТ «Укрексімбанк» та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Відповідно, ці банки уклали кредитну угоду на суму, що еквівалентна 25 млн дол. США для реалізації Програми кредитування мікро-, малих та середніх підприємств, що спрямована на підтримку Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі України з ЄС (ПВЗВТ). Програма підтримувалася за рахунок фінансування Європейським Союзом у межах Ініціативи EU4Business [2]. За цією програмою підпри-

ємці могли отримати кредит до 3,0 млн євро терміном від 18 місяців на фінансування бізнес-діяльності, а додатково перевагою для підприємств, які успішно реалізували інвестиційні субпроекти, стала можливість отримати грантові кошти від ЄБРР у сумі до 15% від суми кредиту [9; 16]. Для участі у Програмі допускалися українські підприємства, які відповідали таким критеріям прийнятності: резидент України; приватна форма власності; річний товарообіг не більше екв. 50 млн євро та валюта балансу не більше екв. 43 млн євро (і не належать до групи компаній із товарообігом понад екв. 50 млн євро та валютою балансу понад екв. 43 млн євро); кількість співробітників не більше 249; відсутність у переліку осіб, не прийнятних для ЄБРР [14]; наявність усіх необхідних схвалень та дозволів та відповідність вимогам українського чинного законодавства в сфері охорони навколишнього середовища, соціального законодавства та законодавства в сфері охорони праці та техніки безпеки, відповідність кредитним процедурам АТ «Укрексімбанк».

Проекти, що фінансувалися за рахунок Програми ЄБРР, мали серед іншого відповідати таким критеріям: фінансова життєздатність; місце реалізації – територія України; відповідність чинному законодавству України, включаючи законодавство в сфері охорони навколишнього середовища, охорони праці та здоров'я, трудовому законодавству та нормативним положенням і стандартам, що діють в Україні; відповідність принаймні одній директиві ЄС, яка застосовується відповідно до ПВЗВТ; закупівлі у межах субпроектів здійснюються відповідно до комерційної практики, чинних принципів та правил закупівлі товарів та послуг, що фінансуються ЄБРР.

Укрексімбанк за спільною програмою з ЄБРР надав українському бізнесу близько 700 мільйонів гривень інвестиційних коштів із грантовими компонентами [9; 16].

2. Грантова підтримка консалтингових проектів

Така підтримка спрямована на надання допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу, які потребують професійних знань і досвіду для зростання й забезпечення конкурентоспроможності. Вона передбачає залучення досвідчених консультантів задля виявлення потреб та подальшого розвитку бізнесу. Фінансування консультаційних проектів забезпечується: США та Швецією у межах Фонду сприяння малому бізнесу ЄБРР, Європейським Союзом та Швецією. Завдяки ресурсам донорів із початком повномасштабної війни Банк збільшив розмір компенсації вартості проектів із залученням місцевих консультантів із 50% до 85% [9; 17].

ЄБРР допомагає: оцінити потреби бізнесу; залучити відповідного консультанта; супроводити проект від початку й до його завершення; компенсувати 85% вартості проекту (без ПДВ). Консультації надаються за такими напрямками:

Стратегія. Стратегічне планування, розроблення бізнес-планів та експортних стратегій.

Маркетинг. Дослідження ринків та споживачів, брендинг, розроблення веб-рішень, маркетингові стратегії.

Системи якості. Підготовка до сертифікації за міжнародними стандартами управління, безпеки харчових продуктів, безпеки праці тощо.

Інформаційні технології. Розроблення інформаційних систем, корпоративних порталів, систем обліку, CRM, ERP тощо.

Організаційний розвиток. Формування організаційної структури, управління ефективністю персоналу, впровадження систем мотивації тощо

Інженерні рішення. Розроблення технічної документації, архітектурних й інфраструктурних проектів тощо.

Операційна ефективність. Опис та оптимізація бізнес-процесів, управління ланцюжком постачань, вибір оптимальних логістичних рішень тощо.

Управління фінансами. Удосконалення управлінського обліку, перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності.

Енергоефективність та охорона довкілля. Енергетичний аудит/сертифікація та рейтинги: інженерні рішення з енергоефективності, системи енергоменеджменту, відновлювальна енергія.

Екологічний менеджмент: екологічний аудит/оцінка впливу, екологічні інженерні рішення, системи екологічного менеджменту [9; 17].

З 2010 року ЄБРР надав грантову підтримку більше ніж 1 100 представникам МСБ в Україні. Досягнення ЄБРР у напрямку розвитку консалтингу в Україні:

- 9500 робочих місць створено малим та середнім бізнесом;
- 86% відзначили зростання обороту;
- 22% підприємств збільшили експорт;
- 43% підприємств вдруге скористалися консалтинговим проектом за підтримки ЄБРР та донорів [9; 17].

3. Гранти на навчання

Усвідомлюючи потреби підприємницької спільноти України, ЄБРР та Швейцарія запровадили «Буткемп економічного відновлення» – це грантова програма для українських підприємців, у межах якої 60 000 грантових місць нададуть для навчання українських підприємців на освітній платформі Prometheus. Українські підприємці мають можливість навчатися на курсах Гарварду, Дарденської бізнес-школи університету Вірджинії та Університету Райса, а також співвласника «Нової пошти», Preply, Євгена Клопотенка та інших провідних підприємців України.

Програма призначена допомогти українським підприємцям:

- адаптувати бізнес до різких змін в економічній ситуації в Україні;
- отримати практичні навички, необхідні для старту, відновлення або масштабування бізнесу;
- здобути актуальні в умовах воєнного часу знання для започаткування та розвитку власної справи.

Бажаючі можуть пройти навчання на чотирьох курсах: про започаткування власної справи від вітчизняних підприємців, основи програмування від Гарвардського університету, зростання бізнесу від Дарденської бізнес-школи та основи фінансів від Університету Райса [6].

4. Ваучерна підтримка

Проект «Кліматичні Інноваційні Ваучери» від ЄБРР – це інструмент фінансової підтримки українських компаній, які займаються розробкою та впровадженням кліматичних технологій та прагнуть використати їх для зменшення шкідливого впливу на довкілля

чи витрат енергії. Це гранти, які допомагають МСП покрити 75% витрат (до 50 000 євро) на послуги, що допоможуть їм ефективно та швидко рухатися вперед. За допомогою ваучерів підприємці фінансують послуги, що надають їм інші компанії та установи з експертизою у різних сферах діяльності: від патентування та юридичних послуг до маркетингових досліджень, інжинірингу, промислового дизайну та інших. У межах Проекту «Кліматичні Інноваційні Ваучери» розглядаються будь-які технології, що:

- Зменшують використання викопного палива та енергії.
- Збільшують використання відновлюваних джерел енергії.
- Зменшують викиди NO₂ або метану від сільськогосподарських процесів.
- Сприяють адаптації до зміни клімату.

Це також інші технології, що зменшують викиди парникових газів в інших напрямках: від IT-розробок, які зменшують споживання енергії, до обладнання, яке дозволяє ефективно використовувати ресурси.

Програма фінансується Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) та його Центром фінансування та трансферу технологій для зміни клімату (FINTECC) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Менеджером програми, що її координує та впроваджує, є Greencubator [11].

Дослідження продемонструвало, що грантова підтримка від ЄБРР має форму як грошової, так і негрошової допомоги МСП України. Проте, незважаючи на наявність широкого спектра грантових інструментів, які здатні суттєво покращити бізнес-процеси, переважна більшість підприємців не надто активно використовує грантові можливості. Розглянемо основні причини цього (відповідно до опитування, проведеного Центром розвитку «ЧАС ЗМІН» у квітні 2023 року серед представників МСП) [1].

1. Причиною неактивного використання представниками МСП кредитно-грантової допомоги від Укресімбанку та ЄБРР із 2018 по 2023 рр є той факт, що умовою отримання гранту було використання кредитних коштів до 3,0 млн євро терміном від 18 місяців на фінансування бізнес-діяльності. Як з'ясувалося, не кожному підприємцю необхідна така велика сума, а тим, хто мав потребу в цих ресурсах, банк відмовляв із різних причин в отриманні кредитного фінансування. Відповідно, механізмом, що може суттєво понизити цей бар'єр, є застосування значно лояльніших умов отримання грошових грантів від ЄБРР для розвитку бізнесу в Україні.

2. Низький рівень обізнаності представників МСП України в можливостях отримати грант на консалтингову підтримку від ЄБРР. Дієвим механізмом для підвищення рівня поінформованості підприємців є проведення широкої просвітницької кампанії поза межами веб-сайту «Merezha» [7] та фб сторінки «ЄБРР: консультації для малого бізнесу в Україні» [17]. Варто значно розширити присутність роз'яснювального контенту на інших каналах комунікації, активніше залучати до просвітницької діяльності органи влади, бізнес, торгово-промислові палати, бізнес-клуби тощо.

3. Відсутність усвідомлення українськими підприємцями, що навчальні заходи можуть стати ефективним поштовхом до переходу на новий рівень розви-

тку бізнесу. Для подолання цього бар'єра не обійтися без наповнення інформаційного поля меседжами про роль бізнес-освіти від лідерів думок, успішних підприємців тощо. Демонстрація історій успіху, трансляція мотиваційних меседжів є дієвими для підвищення зацікавленості бізнесу в навчальних ініціативах, у тому числі від ЄБРР.

4. Низька культура використання ваучерних інструментів представниками українського бізнесу стає на заваді ефективним трансформаціям, які б могли відбуватися в бізнес-процесах, якщо б підприємці грамотно застосовували механізми ваучерного фінансування. Як метод для подолання цього бар'єра є масштабне інформування аудиторії засобами класичних та новітніх медіа про історії успіху викорис-

тання ваучерів, зокрема Проекту «Кліматичні Інноваційні Ваучери» від ЄБРР.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, для посилення конкурентоспроможності українського бізнесу в умовах війни дієвою є допомога ЄБРР. Проте відсутність належної інформаційно-роз'яснювальної роботи та просвітницьких заходів про грантові інструменти ЄБРР для МСП стає на заваді активному використанню підприємцями цих грантових можливостей. За умови зниження зазначених перепон представники українського бізнесу мають можливість значно підвищити свою конкурентоспроможність. Подальшого дослідження потребує вплив грантів ЄБРР на різні сектори бізнесу: агросфера, переробна промисловість, будівництво, оптова та роздрібна торгівля тощо.

Бібліографічний список:

1. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/> (дата звернення: 13.09.2023).
2. EU4BUSINESS. URL: <https://www.eu4business-ebdcreditline.com.ua/?lang=uk> (дата звернення: 01.09.2023).
3. Lessambo F.I. *International Financial Institutions and Their Challenges: A Global Guide for Future Methods*. The European Bank for Reconstruction and Development. Chennai, India, 2015. 261 p.
4. Simen A. EBRD Equity Investment. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences*. 2012. Vol. 5. Is. 1. P. 163–168.
5. Zverev A. Afterword: EBRD Support for CIS Model Laws. *Review of Central & East European Law*. 2011. Vol. 36. P. 501–504.
6. Буткемп економічного відновлення. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-plus/bootcamp/> (дата звернення: 07.09.2023).
7. Грантова підтримка консалтингових проєктів. URL: https://www.merezha.ua/grants/ebd-asb?fbclid=IwAR13OsnWV1eWz6W6eRta2WPwPEe6dQ5zCcfDBB8g2og_Ug9BSSFytKKmGIU (дата звернення: 03.09.2023).
8. Дунас О.І. Правовий статус міжнародних фінансових організацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ : Б. в., 2009. 20 с.
9. Європейський банк реконструкції та розвитку. URL: <https://www.ebrd.com/home> (дата звернення: 02.09.2023).
10. Іванов С. М. Перспективні напрямки використання ресурсного потенціалу ЄБРР в Україні. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=eiou_2017_2_9 (дата звернення: 13.09.2023).
11. Кліматичні Інноваційні Ваучери. URL: <https://climate.biz/> (дата звернення: 28.09.2023).
12. Ковбасюк Ю. В. Європейський банк реконструкції та розвитку: аспекти діяльності : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 268 с.
13. Колосова В. П., Іванова І. М. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи розширення. *Фінанси України*. 2014. № 11. С. 33–47.
14. Перелік осіб, неприйнятних для ЄБРР. URL: <https://www.ebrd.com/ineligible-entities-list.html> (дата звернення: 22.09.2023).
15. Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку : Указ Президента України від 14.07.1992 № 379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/92> (дата звернення: 23.09.2023).
16. Укресімбанк. URL: <https://www.eximb.com/> (дата звернення: 11.09.2023).
17. ЄБРР: консультації для малого бізнесу в Україні. URL: https://www.facebook.com/ebdbasukraine/?locale=uk_UA (дата звернення: 21.09.2023).
18. Швец Г. Співробітництво ЄБРР та України у сфері малого та середнього підприємництва. URL: <http://slozibir.onu.edu.ua/index.php/2225-6407/article/view/180129> (дата звернення: 11.09.2023).
19. Шевчук А. Роль Європейського банку реконструкції та розвитку у підтримці малого бізнесу в Україні. URL: <http://dspace.onu.edu.ua/bitstream/handle/11300/9661/Prav%20inst%20mech%202018-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=680> (дата звернення: 27.09.2023).

References:

1. Tsentr rozvytku "ChAS ZMIN" ["TIME OF CHANGE" development center]. Available at: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/> (accessed September 13, 2023).
2. EU4BUSINESS. Available at: <https://www.eu4business-ebdcreditline.com.ua/?lang=uk> (accessed September 1, 2023).
3. Lessambo F. I. (2015) *International Financial Institutions and Their Challenges: A Global Guide for Future Methods*. The European Bank for Reconstruction and Development. Chennai, India, 261 p.
4. Simen A. (2012) EBRD Equity Investment. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences*, vol. 5, is. 1, pp. 163–168.
5. Zverev A. (2011) Afterword: EBRD Support for CIS Model Laws. *Review of Central & East European Law*, vol. 36, pp. 501–504.
6. Butkemp ekonomichnoho vidnovlennia [Bootcamp of economic recovery]. Available at: <https://prometheus.org.ua/prometheus-plus/bootcamp/> (accessed September 7, 2023).
7. Hrantova pidtrymka konsaltnykh proiektiv [Grant support for consulting projects]. Available at: https://www.merezha.ua/grants/ebd-asb?fbclid=IwAR13OsnWV1eWz6W6eRta2WPwPEe6dQ5zCcfDBB8g2og_Ug9BSSFytKKmGIU (accessed September 3, 2023).
8. Dunas O. I. (2009) *Pravovyj status mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsij* [Legal status of international financial organizations]: avtoref. dys. ... kand. iuryd. nauk: 12.00.11. Kyiv: B. v., 20 p.
9. Yevropejs'kyj bank rekonstruktsii ta rozvytku [European Bank for Reconstruction and Development]. Available at: <https://www.ebrd.com/home> (accessed September 2, 2023).

10. Ivanov S. M. Perspektyvni napriamky vykorystannia resursnoho potentsialu YeBRR v Ukraini [Prospective directions for using the EBRD's resource potential in Ukraine]. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=eiou_2017_2_9 (accessed September 13, 2023).
11. Klimatychni Innovatsijni Vauchery [Climate Innovation Vouchers]. Available at: <https://climate.biz/> (accessed September 28, 2023).
12. Kovbasiuk Yu. V. (2002) *Yevropejs'kyj bank rekonstruktsii ta rozvytku: aspekty diial'nosti* [European Bank for Reconstruction and Development: aspects of activity] : monohrafiia. Kyiv : Vyd-vo UADU, 268 s.
13. Kolosova V. P., Ivanova I. M. (2014) Spivrobotnytstvo Ukrainy z mizhnarodnymy finansovymy orhanizatsiiamy: suchasnyj stan ta perspektyvy rozshyrennia [Cooperation of Ukraine with international financial organizations: current state and prospects for expansion]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, no. 11, pp. 33–47.
14. Perelik osib, nepryjniatnykh dlia YeBRR [List of persons unacceptable to the EBRD]. Available at: <https://www.ebrd.com/ineligible-entities-list.html> (accessed September 22, 2023).
15. Pro chlenstvo Ukrainy v Yevropejs'komu banku rekonstruktsii ta rozvytku [On Ukraine's membership in the European Bank for Reconstruction and Development]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.07.1992 No. 379. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/92> (accessed September 23, 2023).
16. Ukreximbank [Ukreximbank]. Available at: <https://www.eximb.com/> (accessed September 11, 2023).
17. YeBRR: konsul'tatsii dlia maloho biznesu v Ukraini [EBRD: consultations for small businesses in Ukraine]. Available at: https://www.facebook.com/ebdrbasukraine/?locale=uk_UA (accessed September 21, 2023).
18. Shvets H. *Spivrobotnytstvo YeBRR ta Ukrainy u sferi maloho ta seredn'oho pidpriemnytstva* [Cooperation between the EBRD and Ukraine in the field of small and medium-sized entrepreneurship]. Available at: <http://slovzbir.onu.edu.ua/index.php/2225-6407/article/view/180129> (accessed September 11, 2023).
19. Shevchuk A. *Rol' Yevropejs'koho banku rekonstruktsii ta rozvytku u pidtrymsi maloho biznesu v Ukraini* [The role of the European Bank for Reconstruction and Development in supporting small businesses in Ukraine]. Available at: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9661/Prav%20inst%20mechan%202018-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=680> (accessed September 27, 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023